



**Vilniaus
universitetas**

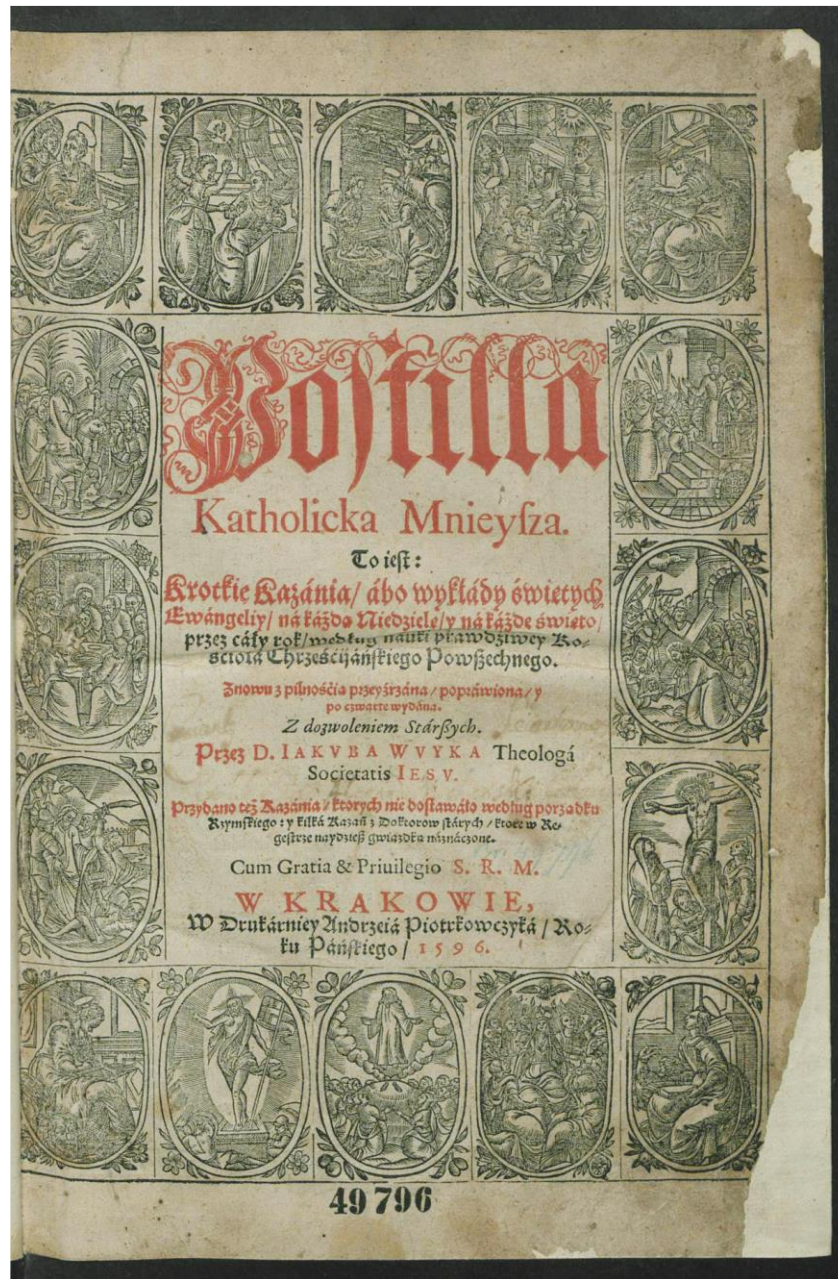
**Katažyna Jachimovič.
Kristina Rutkovska**

Kalbinis DIEVO paveikslas Jokūbo Vujeko "Mažojoje postilėje"(1590) ir Mikalojaus Daušos "Postilėje" (1599)

Projekto Nr. 09.3.3.-LMT-K-712-22-0018



Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa



Vilniaus
universitetas



Kuriame
Lietuvos ateitj
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Tyrimo tikslas

Projekto tikslas – ištirti Dievo konceptualizacijos principus Jokūbo Vujeko "Mažojoje postilėje"(1590), kuri buvo parašyta lenkų kalba ir Mikalojaus Daukšos 1599 m. išversta į lietuvių kalbą.

Siekiant atskleisti pagrindines semantines kategorijas, būdingos Jokūbo Vujeko sukurtam Dievo paveikslui, svarbus atliekamam tyrimui išlieka ir dar vienas reiškinys – ne tik Dievą apibūdinančių kalbinių priemonių analizė, bet ir lenkiškame tekste vartojamų pavadinimų/apibūdinimų vertimo į lietuvių kalbą strategija.

Empirinį tyrimų pagrindą sudarė postilių tekstai, o išėities tašku buvo Dievo pavadinimai, titulai ir deskripcijos. Buvo analizuojami ir tekstiniai duomenis: ilgesni sakiniai ir kontekstai, kuriuose aprašomuoju būdu piešiamas Dievo paveikslas. Dažnai jie padėdavo suprasti Dievo pavadinimų motyvacijos principus bei atskleisti jų vaidmenį tekste.



Taikoma metodologija

Šiame tyrime buvo taikoma **kognityvinės etnolingvistikos** metodologija. Pagrindiniai jos teoriniai nuostatai aprašyti Liublino etnolingvistų, ypač Jerzjo Bartminskio ir jo mokinių darbuose (Bartmiński 2007, Niebrzegowska-Bartmińska 2020).

Etnolingvistika (dar vadinama **antropologine ar kultūrine lingvistika**) paprastai apibrėžiama kaip kalbotyros kryptis, tirianti kalbos ir kultūros tarpusavio sąsajas, kultūrinius kalbos aspektus, tautos mentaliteto kalboje bei kultūros užkoduotos kalboje apraiškas.

Etnolingvistikos tyrimų kertinį akmenį sudaro siekis rekonstruoti **kalbinį pasaulėvaizdį**, atskleisti tam tikros kalbinės ir kultūrinės bendruomenės atstovų pasaulio objektų ir reiškinių vaizdą, jų suvokimo, interpretacijos ir vertinimo modelius, įsišaknijusius kalbos struktūros kloduose.

Remiantis šios teorijos daromomis prielaidomis, kalboje įtvirtinti teiginiai apie tam tikrą objektą turi būti išgvildenami iš kalbinių šaltinių, grupuojami **aspektais** ar **fasetais** (semantines pakategorės), o jų pagrindu atkuriami sąvokos **profiliai**.



Taikoma metodologija

Formuluojant sintetinį tiriamosios sąvokos apibūdinimą, sukaupti duomenys turi būti apdorojami laikantis kognityvinės definicijos prielaidų. Pastaroji skiriasi nuo leksikografinių definicijų tipų, nes jos tikslas – išsiaiškinti, kaip kalbantieji supranta daiktą, kaip visuomeniškai įtvirtintos kalba ir kalbos vartojimu suvokiamos žinios apie pasaulį, kaip kategorizuojami jo reiškiniai, pastarųjų požymiai ir vertinimai. Analizės būdu suformuluota kognityvinė definicija yra pasakojamojo pobūdžio ir atskleidžia sąvokos dinstinktyvinius ir konotacinius bruožus.

Kadangi buvo tiriamas tekstas, giliai susijęs su Šventojo rašto turiniu, tradiciškai taikomus metodologinius tyrimus teko kiek modifikuoti ir nuolat lyginti Vujeko sukurtą paveikslą su Biblijos tekstu, siekiant aptikti autorių individualaus mąstymo būdus ir universalius, priimtus ir skleidžiamus teologijos mokslo. Metodologiniu pagrindu darbe buvo svarbus jau atlikti tyrimai tokių autorių, kaip: Kucała, Mika, Walczak, Szleziński, o sąvokos vardai, titulai ir deskripcijos naudojami panašiai kaip K. Rutkovskos (2020a,b) straipsniuose, skirtuose Šv. Marijos vaizdui aprašyti.



Empirinės medžiagos apimtis

Naudotasi Vujeko "Mažoji postilėje" (1590) ir Daukšos Mikalojaus Daukšos "Postilės" (1599) perrašu, patalpintu LKI senųjų raštų bazėje (seniejirastai.lt).

Projekto metu buvo sudarytas tekstinių duomenų korpusas, išrinktos citatos iš 50 pamokslų (tai sudaro apie 135 psl. teksto, 30 600 žodžių), išrinkti 125 Dievo vardai ir titulai, kurie sudaro 46 motyvacinius modelius.

Šiandien pristatysime tik Kristaus vardus ir jų pagrindu atkurtą šito biblinio personažo vaizdą. Kristus pamoksluose – tai pagrindinė biblinė figūra, jam skirta daugiausia dėmesio.



Kristaus vardai, titulai ir deskripcijos



Kristaus vardai, titulai ir deskripcijos

Sudaro tris pagrindines grupes:

- a) asmeniniai, tikriniai vardai (Jėzus, Kristus, Emanuelis ir kt.);
- b) vardai, atspindintys Jėzaus kilmę, funkcijas ir veiklą (Dievo Sūnus, Mesijas, Jėzus iš Nazareto, Karalius, Hetmonas, Daktaras ir kt.);
- c) metaforiniai pavadinimai (Avinėlis, Tiesa, Saulė, Šviesa, Žodis ir kt.).



Kristaus vardai, titulai ir deskripcijos

Kiekviena iš šių grupių nėra vientisa, joje galima išskirti smulkesnius pogrupius. Siekiant atskleisti Kristaus vaizdą buvo atlikta pavadinimų klasifikacija ir išskirtos kelios esminės semantinės kategorijos, kai kurios iš jų susideda iš dar smulkesnių pakategorių:

[PAVADINIMAS]

[PRIGIMTIS]

[KILMĖ]

[FUNKCIJOS]

[ASMENINĖS YPATYBĖS]

[SIMBOLIAI]



PAVADINIMAS

CHRYSTUS – KRISTUS, gr. *christos* „pateptasis, Mesijas“; apie **630** kartų pavartojimų (pagal Kudzinovskio indeksą)

jakoby rzekł Pan Chrystus: Ponieważ wy mnie Króla i Mesjasza swego z nauką i cudami tak jawnymi przyjąć nie chcecie (WPmn122)

kaip tart W. chriftu. Kad ė i s man s karâleus ir Mefsiôßeus fáwo / su mókflu ir su czûudais teip ib nczéis priimt̃ ne nóritę (DP 120,39-40)



PAVADINIMAS

JEZUS – JĖZUS, gr. *Iesous* < hebr. *Ješua* – “Jahvė gelbsti” < Jehošua - Jahvė “išganymas”; apie **250** pavartojimų (pagal Kudzinovskio indeksą)

Pan Jezus jest prawdziwym Chrystusem, Mesjaszem, Bogiem-człowiekiem prawdziwym, Stworzycielem, Rządca i Zbawicielem wszego świata. (WPmn127)

W. Iėfus yra tıkrafis Chrıftus Mefsias Díėwas ir žmógus tıkrafis futwerėies / ir redıtoięs / ir ižganıtoięs wıfıfo to pařaulo (DP 126,52-54)

EMANUEL – EMANUELIS; hebr.“Dievas su mumis”

...słusznie jest nazywany Bogiem naszym, **Emanuelem**, co się wyklada Bóg z nami, to jest w człowieczeństwie naszym (MPmn, 522) – prámintas Diewú mûf **Emanúelu** / kas i gûld eš Díėwas fumumıs / tatái yr' / mogıfteię mûf (DP 253,40-41)



PRIGIMTIS

BÓG - DIEVAS

Prawy Bóg i Prawy Człowiek / Bóg i Człowiek Prawdziwy - Diewas ir žmógus tikras (DP 126,44)

Bóg Prawdziwy/ Prawdziwy Bóg - tikrašis Díéwas (DP 128,2) / Bóg Prawy

Bóg Syn - Díéwas Sûnus (DP244,37)



PRIGIMTIS

SYN – SŪNUS

Syn (jedyňy) - funús (DP 174,36)

Wierny Syn Boży - a íštikimũiu funumí Diêwo (DP 229,35)

Przyrodzony Syn - prigímtajii sũnu (DP 207,38)

Syn Boży - funumí Diéwo (DP 160,47)

Syn Boga Najwyższego - funús Diéwo augßczéufioio (DP 151,51)

Syn Boga Żywego - Sunumí Diéwo (DP 202,19-20)

Syn Dawidowy - funumí Dówido (DP 117,12)

Syn Człowieczy - funáus môgaus (DP 375,41)

Syn najmilejszy - funús mieleufes (DP 157,11)/ míéleufioio Sunáus fáwo (DP 161,3)



PRIGIMTIS

SYN – SŪNUS

Syn najmilszy - Sunumi lawũiu miéleufiu (DP 174,26)/ miłaufiii Súnų (DP 175,33)/ miélaufi ii Sûnú (DP 244,37)

Jedyny Syn - wienat io Sunáus Diéwo (DP 243,14-15) / Wienatii fúnų io (DP 170,36)

Prawy Syn - tíkras funús (DP 174,29)

Przyrodzony Syn - prígimt i fûn (DP 241,45)

Jednorodzony, Spólrówny, Spólistny, Spółwieczny, Jedyny Syn - wiénagimio Sunáus / ntkurió ne turêio niéko didêfnio / nei méil ngefnio. (DP 241,47-48)

Bóg Syn - Diéwas Sûnus (DP244,37)

Syn i Pan Dawidowy - Sunus ir Wießpatis Dówido (DP 342,36-38)

Syn Królewski - funús karâlaus (DP 351,27-28)



KILMĖ

JEZUS NAZAREŃSKI – JĖZUS IŠ NAZARETO

Jezus Nazareński - Iėfus NaŹarėno WieŹpatis (DP 190,39-40)





FUNKCIJOS



[KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU]

[KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA DIEVO ATŽVILGIU]



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[valdovas]

PAN – VIEŠPATIS

Miły Pan - miélaufes Wiešpátis (DP 370,44)

Pan Niebieski - Wiešpátis daguėiis (DP 145,37)

Pan nad Pany - Wiešpátis ant' Wiešpatų (DP 167a(164),16)

Pan w Domu Dawidowym - Wiešpatis namųę Dówido (DP 174,49-50)

Pan Dawidowy – Wiešpatis Dówido (DP 342,36-38)

Miłościwy Pan - sufimiłftąfis Diéwas (DP 181,21) /małónufis Wiešpatis (DP 184,10)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[valdovas]

PAN – VIEŠPATIS

Pan Miłościwy - Wiešpatís małónufis (DP 300,11) / Wiešpatís / meišaširdús (DP 310,14-16)

Miłosierny Pan - miešafirdús ir pafsigailis W. (DP 335,41-43)

Pan Chwały - Wiešpatis garbés (DP 192,8)

Dobry Pan - gêras Wiešpútîs (DP 281,48)

Prawy Pan - tíkras Wíešpatis (DP 368,27-28)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[valdovas]

KRÓL - KARALIUS

Król - karâlius (DP 120,39)

Król nie z tego świata - Karâlus neiš' to pafáúlo (DP 166,12)

Król nad królmi – Karâlus ant' Karâlų (DP 167a(164),16)

Prawy Król i Mesjasz (swoj) - Tikras Karâlus ir Mefsióßius (fawo) (DP 168b(168),6)/ Król i Mesjasz Prawdziwy - Karâlus ir Mefsiôßius tíkras (DP 310,11)

Prawy Król i Pan w domu Dawidowym – tikras karâlius ir Wießpatis namúfę Dówído (DP 174,49-50)

Król Niebieski – karâlus d agui iu (DP 229,47-50)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[valdovas]

CESARZ - CEZARIS

Cesarz (jakis) – Ciéforius (kokfái) (DP 236,3)

[vadas]

HETMAN I WÓDZ – HETMONAS IR VADAS

Hetman i Wódz nasz –Hêtmonas ir wádas mûfu (DP 107,28)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[kunigas]

BISKUP - VYSKUPAS

Biskup Najwyższy - Biskupas angliczėufes (DP 178,34)

Biskup Dusz Naszych –Biskupas dūšiu mūsų (DP 282,8)

KAZNODZIEJA - PAMOKSLININKAS

Kaznodzieja - fakitoies Diėwo zėdzio (DP 191,21-22)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[gydytojas]

DOKTOR -DAKTARAS

Doktor Nasz – Dáktaras mūsų (DP 107,26)/ Dáktaru mūsų (DP 363,39-40)

Wierny a dobry Doktor - íštíkimas ír geras Dáktaras (DP 301,4)

LEKARZ - VAISTYTOJAS

Lekarz - wáifitóiies (DP 243,4-5)

Prawdziwy Lekarz/ Prawy Lekarz - Chríftus tíkras wáifitóiies (DP 327,41-43)

Lekarz Pan a Zbawiciel - wáifitóiies Wießpatís ir gêlbetoies (DP 348,25- 26)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[mokytojas]

MISTRZ –MISTRAS

Pan i Mistrz - Wießpatis ir Miftras fáwo (DP 282,44)

Mistrz Pokory i Cichości - miftr nuéminimo ir rómumo (DP 365,15-20)

Mistrz Miłości, Posłuszeństwa, Cierpliwości - miftras méiles paklufnúmo / kantrumo (DP 365,23)

Mistrz Prawdy - Miftr tiefós (DP 365,25)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[teisėjas]

SĘDZIA - TEISĖJAS

Sędzia wszystkiego świata, żywych i umarłych – ľudzia wíffo pafâulo / giwų ir mírufių (DP 170,48)
Sędzia Miłóściwy – ľudzia małónumi (DP 171,19)

[brolis]

BRAT - BROLIS

Brat – brôlis (DP 229,47-50) žmonių brolis



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[miestietis]

MIESZCZANIN

Ziemski Mieszczanin Nasz – žėmes mieřczionis mŭfu (DP 347,24-26)

[sargas]

STRÓŻ - SARGAS

Stróż - sárgas (DP 324,45- 46)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[sargas]

PASTERZ - PIEMUO

Dobry Pasterz – Geras piemuo (DP 174,17-18)

Pasterz Najwyższy – piemuo augščiausias Chriftus W. (DP 206,21)

Zwierzchni Pasterz - wiršutinis piémuo (DP 209,45)

Pasterz i Przełożony – piémuo ir wîrefsnis (DP 209,51)

Pasterz Zwierzchny – Piemuo anas wiršutínis (DP 247,48-50)

Książę Wszech Pasterzów - kunigáikštis wifu piémenu (DP 247,48-50)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[sargas]

OPIEKUN - PARŪPINTOJAS

Wdów i Sierot Opiekun –fudzjá naßli ir pálikũni naßláici téwu / ir parũpintoiu (DP 335,33-34)

[sutvėrėjas]

STWORZYCIEL – SUTVĖRĖJAS

Stworzyciel - futwerėies (DP 126,52-54) Pan Stworzyciel - Wießpatis futwerėias (P 181,2)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[išganytojas]

ZBAWICIEL - IŠGANYTOJAS/IŠGELBĖTOJAS

Zbawiciel - i ganitoias (DP 243,4-5) / i ganîtoies (DP 307,50-51) /- i gełbetoies (DP 282,51) / i gêłbetoies (DP 311,22)

Pan (a) Zbawiciel Nasz - Wießpatís ir izganîtoies mûsu (DP 129,50)

Zbawiciel Nasz - iżganîtoies mûfų (DP 174,3)

Prawy Zbawiciel - tíkras (Wíeßpat) ir i gełbetoies (DP 368,27-28)

Možny a Dobrotliwy Pan Zbawiciel - gális o gęranôris Wießpatis i gêłbetoies (DP 371,34-36)

Zbawiciel wszego Świata – i ganîtoięs wíłfo to pafáulo (DP 126,52-54) / ir i gêłbetoies to pafaulo (DP

Zbawiciel Miły - i ganitoies mânafis (DP 157,31) / í gęłbetoies miéleufefis (DP 160,36) / I gêłbetoies miélaufes (DP 183,49-50)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA ŽMONIŲ ATŽVILGIU

[išganytojas]

ODKUPICIEL - ATPIRKĖJAS

Odkupiciel - atpirkėies (DP 256(356),11-12)

Odkupiciel nasz - atpirkėias mūsų (DP 256(356),42);

Odkupiciel Izraelskiego ludu i wszystkiego świata - atpirkėiu žmonių Iraelo / ir viso pasaulio (DP 202,19-20)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA DIEVO ATŽVILGIU

[Mesijas]

MESJASZ - MESIJAS

Mesjasz - Mefsióβiumi fawũiu. (DP 168b(168),6) / Mefsíuβių fáwo (DP 168b(168),1) / Mefsías (DP 190,30-31)

Prawy Mesjasz – tikrũiu Mefiόβiumi (DP 337,16-19) / Mesjasz Prawdziwy - (DP 310,11)

Mesjasz Obiecany - Mefsiôβiumi žadétũiu. (DP 126,44)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA DIEVO ATŽVILGIU

[Mesijas]

MESJASZ - MESIJAS

Mesjasz - Mefsióβiumi fawũiu. (DP 168b(168),6) / Mefsíuβių fáwo (DP 168b(168),1) / Mefsías (DP 190,30-31)

Prawy Mesjasz – tikrũiu Mefiόβiumi (DP 337,16-19)

Mesjasz Obiecany - Mefsiôβiumi žadétũiu. (DP 126,44)



KRISTAUS FUNKCIJOS/VEIKLA DIEVO ATŽVILGIU

[pranašas]

PROROK - PRANAŠAS

Prawdziwy Prorok – Tikras Prânašas (DP 126,44)

Prorok možny w uczynku i w mowie – Prânašu (nekokių łetú / bet') filigu pâdare ir zôdię (DP 191,20)

Prorok Wielki – Prânašas (DP 337,16-19)

[tarpininkas]

POŚREDNIK - TARPININKAS

Prawy Pośrednik – tikras târpininkas (DP 223(222),28)





ASMENINĖS YPATBĖS



Asmeninės ypatybės

DOBRODZIEJ - GERADĖJAS

Dobrodziej - gearadeias (DP 306,47-48)

Wielki Miłośnik i Dobrodziej - Wießpatiés fáwo didžio mîlafniko ir geradêio sfáwo. (DP 181,11-12)

MAŹ - VYRAS

Mąż Zacny - Wîru didziú (DP 191,20)





SIMBOLIAI



SIMBOLIAI

SŁOWO - ŽODIS

Syn albo Słowo - Súnus / arba Žódis (DP 258,6)

GŁOWA - GALVA

Głowa / Głowa Nasza - gałwa mûfu (DP 145,42)

ŚWIATŁOŚĆ - ŠVIESA

Światłość - šwiefumú giw ndamas ir mîrdamas. (DP 243,47)

Światłość, Słońce Sprawiedliwości –šwiéfa, fáułe teisíbeš Wielka Światłość - dídís šwiefúmas (DP 243,52),

Prawa Światłość - tíkrafis šwiefumas (DP 244,2-3)



SIMBOLIAI

PRAWDA - TIESA

Prawda i Żywot - tiéfa ir giwatá (DP 232,43)

ŻYWOT - GYVENIMAS

Żywot Wszech Ludzi - ißkítur giwâtos neturêio (netikslus vertimas) (DP 161,4-6)

STUDNIA - ŠULINYS

Studnia Wszech Darów Niebieskich - ßûlniu wîsu dowanu dąguięú. (DP 134,21)



SIMBOLIAI

SKARB - LOBIS

Skarb - łôbis (DP 229,20) / Skarb Nasz – łóbis mufu (DP 229,45)

MIŁOŚĆ - MEILĖ

Miłość - méiĕ (DP 229,20)

UBŁAGANIE - NUMALDYMAS

Ubłaganie za grzechy nasze - numâldimu vž nûdemes mufu. (DP 229,27-28)



Kognityvinė Kristaus definicija

Vilniaus
universitetas

Kadangi kognityvinę definiciją galima suformuoti remiantys ne tik vardais ir titulais, bet visu pirma tekstiniais duomenimis, kol kas galima pateikti tik bendro pobūdžio išvadas ir išskirti du pagrindinius Kristaus profilius: **Kristaus kaip žmogaus profilis ir Kristaus kaip Dievo profilis.**

K. kaip žmogaus profilis yra dominuojantis, jis rodo Kristų kaip žemėje gyvenantį (miesčionį), artimą žmogui asmenį (jo brolių, draugą), kartu ir globėją (tėvą, sargą, ginėją), vykdančią dvasinę globą (pamokslininką), apsaugojantį nuo nuodėmių (gydytojas), žmonių tarpe užimančią svarbias, aukščiausias pozicijas: vyskupo, hetmono, karaliaus, teisėjo. Aiškėja tik keli fizinio vaizdo bruožai: jis yra siejamas su šviesa, o asmeninės savybės daro jį pavyzdžių žmonėms: jis yra didelis vyras, geras ir mielaširdingas, žmonių mylimas ir gerbiamas. Būdamas dieviškos prigimties (Dievo sūnus, Mesijas, Šventasis), palaiko santykius su Dievu, vykdydamas jo valią, bet jo bendravimas su Tėvu siejasi su žemėje gyvenančiais ir išganyto siekiančiais žmonėmis, jis yra žmonių užtarėju, atpirkėju ir išganytoju.

Dieviškas Kristaus profilis yra tiesiog įkomponuotas į jo pareigas, susijusiais su jo misija žemėje, antgamtinių savybių galima ieškoti pavadinime Dievas, Karalius, bet visada tai neįprastas vaizdas – gero, mylinčio, bet ne griežto, teisiančio Viešpaties. Tos funkcijos priskiriamos Dievui Tėvui.

Daušos Krstaus vardų vertimo ypatybės

Daušos postilėje Dievo vardai yra versti beveik pažodžiui, jos tekste biblinis vardas atlieka panašią stilistinę funkciją.

O skirtumai vardų pateikime susiję

- su rašyba (dažnai trumpinamas vardas Viešpats – V.),
- bibliniai titulai rašomi mažomis raidėmis (karalius, sūnus),
- pasitaiko pažodinių vertimų (karalius ant karalių),
- yra nenuoseklumų būdvardžių vertime (lenkiškas prawy/prawdziwy verčiamas vienu žodžiu tikras),
- kartais būdvardžiai yra praleidžiami,
- lenkiškam pavadinimui pateikiami du lietuviški pavadinimai (zbawiciel - išganytojas/išgelbėtojas).

BIBLIOGRAFIJA

Bartmiński Jerzy 2007, Językowe podstawy obrazu świata. Lublin: UMCS.

Kucała Marian, 1999, Nazywanie Chrystusa w historii polszczyzny, [in:] Tysiąc lat polskiego słownictwa religijnego, red. B. Kreja, Gdańsk, s. 205-212.

Mika Tomasz, 2005, Tytuły w „Rozmyślaniu przemyskim”. Część II – stylistyczne ukształtowanie, [in:] Język religijny dawniej i dziś, t. II, red. S. Mikołajczak, T. Węclawski, Poznań, s. 221-228.

Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława 2020, Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce, Lublin: UMCS.

Rutkovska Kristina, 2020a, Postać Maryi w „Punktach kazań” Konstantego Szyrwida, [w:] Prace Filologiczne, tom LXXV, cz. 2, 211–236.

Rutkovska Kristina, 2020a, Švč. Mergelės Marijos kulto atspindžiai Konstantino Sirvydo „Punktuose sakymų“, [in:] Senoji Lietuvos literatūra, t. 49, p. 15-45.

Rzepka Wojciech Ryszard, Walczak Bogdan, 1999, Bóg i szatan w polszczyźnie XVI wieku, [in:] Tysiąc lat polskiego słownictwa religijnego, red. B. Kreja, Gdańsk, 57-67.

Szlesiński Ivo, 1978, Charakterystyka językowo-stylistyczna prozy kaznodziejskiej XVII wieku. Łódź: Uniwersytet Łódzki.

Šinkūnas Mindaugas, 2016, Kristus, Krystus, Christus, Chrystus ar Cristus? Vardo rašybos raida XVI–XVIII raštuose. – Archivum Lithuanicum 18, 185–220.

